

P-1024

PUBLICACIONES DE LA JUNTA DE CIENCIAS
NATURALES DE BARCELONA — 1924

Trabajos del Museo de Ciencias
Naturales de Barcelona

Vol. V

SERIE BOTÁNICA

N.º 4

ESTUDIS SOBRE MORFOLOGIA I
NOMENCLATURA DE LES SIDERITIS
(SECCIÓ EUSIDERITIS BENTH.)

POR EL

DR. P. FONT QUER

Director del Museo

(PUBLICADA EN 15 DE MAYO DE 1924)

MUSEO DE CIENCIAS NATURALES
BARCELONA

ESTUDIS SOBRE MORFOLOGIA
I NOMENCLATURA DE LES SIDERITIS

PEL

DR. P. FONT QUER

Director del Museu

GENUS SIDERITIS L.

SECTIO EUSIDERITIS, Benth.

SUBSECTIO GYMNOCARPAE, nova.

Carpostegio nullo. Foliis integris vel paucidentatis, nunquam spinosis. Bracteis calycibus brevioribus vel eos subaequilongis, a basidentatis vel, raro, integris. Floribus luteis vel roseis.

Plantae tomentosae, e pilis mollibus dense vestitae, vel glaberrimae, parce odoratae.

Sideritis incana L.,

Sp. pl., ed. II, p. 802, *sensu latissimo* (1763).

La *Sideritis incana* L., *sensu lato*, és tan variable com les altres de la secció. En certa mesura, àdhuc considerada en sentit estricte, també presenta qualques formes extremes que entren perfectament

Sideritis virgata Desf., *Fl. alt. tab. 125*

ex *Tanger viciniis*

Broussonet

és la que li pertoca, la *S. angustifolia* Lag. var. *meridionalis* F. Q. és també planta africana, tal vegada confosa pels autors amb la *S. hyssopifolia* L. La *S. virgata* Desf. (*S. incana* L.) no és fàcil que sigui a la rodalia de Tànger.

Sideritis luteola, nova.

Virgata, glabra, virido-lutea, caulibus elongatis, perspicue tetragonis, inflorescentia excepta, nitidis, 40-60 cent., angulis lineis pallide luteis percursis; folia lineari-oblonga, acuta vel subacuta, dentato-serrata, dentibus obtusis, minutis, vel integerrima, internodis multo breviora; verticillastra 6-10, parva, distantia, 6 flora, bracteis latissimis, obtusis, a basi ad apicem argute dentato-aristatis, extus pubescentibus, amplecta; calyces glanduloso-pubescentes, dentibus triangularibus, aristatis, tubo dimidio brevioribus vel eum subaequilongis; corolla pallide rosea, parva, calyce vix superans. Affinis Sideritide arborescente.

Hab. inter El Nacimiento et Doña María, Granatense Regno, in schistosis, ad 900 m. alt., ubi cel. GROS d. 12 junii 1921, legit.

***Sideritis arborescens* Salzm.,**

ap. BENTHAM, *Lab.*, p. 579.

Aquesta *Sideritis* viu al litoral d'Andalusia i a l'Àfrica del Nord. La localitat clàssica és Gibraltar, on la descobriren BROUSSONET

i SALZMANN. Probablement correspon a aquest mateix tipus, també, la planta dels Algarbs, que BROTERO, i HOFFMANSEGG i LINK, assimilaren a la *S. linearifolia* de LAMARCK; SAMPAIO *Lista das espécies*, p. 121) la dóna com raça *arborescens* de l'espècie lamarckiana.

No hem vist el tipus autèntic de SALZMANN recollit a Gibraltar. Una forma de S. Roque, difereix d'aquell, segons la descripció de BENTHAM, per les bràcties completament glabres, i no com diu aquell autor *subllanudes*. La color de les flors és difícil de reconèixer en els exemplars secs; no és groc pàl·lida, com suposa BENTHAM, sinó rosada. Aquesta espècie que KELAART no veié a Gibraltar, hi fou retrobada per DAUTEZ i REVERCHON, a les torrenteres de la banda sud i ponentina (Cf. DEBEAUX et DAUTEZ, *Flora*, p. 168).

Aquesta i la *S. foetens* Clem., són les de major talla de la Península; hom troba, però, exemplars relativament baixos, també. Els verticillastres poden ésser aproximats, com en la forma típica descrita per BENTHAM, o més o menys distants; les fulles ampletes, lanceolato-oblongues, o estretes, bé pubescents o glabrescents; els troncs, generalment, són peluts per cares oposades, alternant en els entrenusos consecutius, però hem vist exemplars de Canillas de Albaida (Màlaga), per exemple, en els quals a penes es presenta així la pubescència molt dèbil que els vesteix.

Sembla espècie freqüent al litoral andalús; nosaltres en tenim al Museu, de S. Roque, prop de Gibraltar; de la Artola i Pinar de los Larios prop de Marbella; de Cala del Moral, pr. Mijas; de Sedella; del Coto de D. Blas i Rio Seco, pr. de Torrox. Les formes d'Almuñecar han estat descrites per PAU com *S. hirsutoides*.

Més enllà d'aquests límits el tipus es modifica sensiblement. Cap a Córdoba o Sevilla, dóna lloc a la *S. Paulii* Pau; a Doña María, al peu de Serra Nevada, en sa banda oriental, a la *S. luteola* F. Q.; a Oran a la *S. maura* De Noé; als Algarbs, a la forma de

Sideritis que SAMPAIO creu típica, però que dubtem que pugui ésser-ho.

Si hom dóna un sentit ample a l'espècie de SALZMANN, pot subordinar les altres espècies afins d'aquesta manera:

S. arborescens Salzm.

α *typica*

β *Paulii* (Pau)

γ *luteola* (F. Q.)

ε *maura* (De Noé)

La *S. luteola* F. Q., representa en tot cas una forma extrema glabra, o nítida, per dessota de la inflorescència, tant en les tiges com en les fulles, aquestes estretes i curtes, aquelles molt esbeltes i fines, netament quadrangulars. En aquesta les flors de cada verticillastre són constantment sis, mentre en la *S. arborescens* són nombroses; les corolles han perdut grandària, i a penes sobresurten dels calzes. Les fulles son linears, agudes o subagudes, mentre són oblongues i obtuses les de l'*arborescens*; les bràcties són majors i més fines que en la planta de S. Roque, i el carpostegi té els pèls molt nombrosos i llargs. Aquella forma esmentada de Canillas de Albaida indica certament l'afinitat aquí expressada entre ambdós tipus.

La *S. foetens* Clem., s'aparta més de la *S. arborescens* que aqueixa *S. luteola*, però hi ha, no obstant, afinitat manifesta. Es de tiges molt altes, junciformes, glabres; les fulles fugicides, i glabres, també; els verticillastres, nombrosíssims, solen disposar-se en espigot dens. Les dents de les bràcties i dels calzes terminen en aresta blanca i curta, com si fos una durícia. Una forma de la *S. arborescens* de Marbella, recorda la *S. foetens* d'Almeria, perquè els verticillastres en nombre de 10 o més, són densament aproximats a l'extrem de la tija principal i de les rames, i molt vellosos, i les

dents de les bràcties i dels calzes terminen en un mugró curt i blanquinós.

La *S. Paulii* Pau, segons sembla de Sevilla (PAUL, *in litt.*), i no de Còrdoba, és diversa de la *S. arborescens* de S. Roque, pels verticillastres grans, amb bràcties majors que els calzes, i també glabres, però com les d'aquella altra glanduloses, menys gruixudes; calzes amb glàndules pedunculades, i carpostegi de pèls llargs i abundosos; corolles grans. La corolla deu ésser rosada com totes aquestes veïnes; però PAU la descriu groga, perquè totes s'hi tornen en assecar-se. Espècie o varietat que cal estudiar millor amb exemplars complets, car les dues mostres de l'Herbari PAU són solament de les sumitats florides, amb els verticillastres i una parella de fulles superiors.

Barcelona, febrer de 1924.